

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
Instytut Programów Szkolnych

**ZAŁOŻENIA PROGRAMOWO-ORGANIZACYJNE
KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA W KLASACH
O PROFILU PEDAGOGICZNYM LICEUM
OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO**

PROGRAM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO

PEDAGOGIKA Z HISTORIĄ WYCHOWANIA

PSYCHOLOGIA

Warszawa 1989
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
Instytut Programów Szkolnych

**ZAŁOŻENIA PROGRAMOWO-ORGANIZACYJNE
KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA W KLASACH
O PROFILU PEDAGOGICZNYM LICEUM
OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO**

PROGRAM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO

PEDAGOGIKA Z HISTORIAŃ WYCHOWANIA

PSYCHOLOGIA

Warszawa 1989
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

3712::37(043)

2525/6/c

Założenia przygotował i przedstawił do aprobaty Ministra Edukacji Narodowej zespół w składzie: prof. dr hab. Jan Bogusz - przewodniczący, prof. dr hab. Czesław Banach, dr Jadwiga Chylińska, prof. dr hab. Kazimierz Denek, prof. dr hab. Tadeusz Lewowicki, mgr Dorota Masiewicz, doc. dr hab. Józef Pókturzycki, dr Wiesław W. Szczęsny, prof. dr hab. Włodzimierz Szewczuk, mgr Wiesława Tejchma, doc. dr Eugenia A. Wesółowska, prof. dr hab. Ryszard Więckowski, prof. dr hab. Ziemowit Włodarski.

Recenzentami założeń programu byli: prof. dr hab. Czesław Banach, doc. dr hab. Barbara Karolczak-Biernacka, prof. dr hab. Zofia Krzysztosek, prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski.

W redakcji tekstu wykorzystano także opinie dyrektorów i nauczycieli liceów ogólnokształcących, w których wprowadzono klasy o profilu pedagogicznym: mgra Franciszka Buczewskiego z Warszawy, mgra Mieczysława Fokta z Rawy Mazowieckiej, mgr Barbary Iwanowskiej z Warszawy, mgr Urszuli Jurgi z Łodzi, mgr Zofii Krupy z Warszawy, mgr Barbary Kumor ze Zwolenia, mgr Stanisława Lichwaia z Łodzi, mgr Jadwigi Martyniak z Warki i mgr Kazimierza Orchowskiego z Warszawy.

Wydanie I

Nakład 4300 egz.

Ark. wyd.: 3

Ark. druk.: 3

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego

Kraków, ul. Manifestu Lipcowego 13

Zam. 302/89

MEN "M"

Założenia programowo-organizacyjne kształcenia i wychowania w klasach o profilu pedagogicznym liceum ogólnokształcącego

Zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 9 marca 1987 roku /Dz. Urz. MOiW 1987 Nr 3 poz. 13/ w liceach ogólnokształcących zostały wprowadzone klasy o profilu pedagogicznym. Klasy te mogą być organizowane w szkołach, które dysponują warunkami kadrowymi umożliwiającymi realizację założeń programowych. Decyzję o zorganizowaniu oddziałów o profilu pedagogicznym podejmują rady pedagogiczne na wniosek dyrektorów liceów. W oddziałach o profilu pedagogicznym jest realizowany plan nauczania wprowadzony Zarządzeniem MEN z dnia 4 maja 1988 roku /Dz. Urz. MEN 1988 Nr 4 poz. 23/.

W toku realizacji koncepcji programowej liceum w oddziałach o profilu pedagogicznym należy dążyć do:

1/ kształcenia u uczniów zainteresowań pedagogicznych oraz motywacji do wyboru studiów wyższych o kierunkach nauczycielskich;

2/ zapoznawania uczniów ze specyfiką pracy w zawodzie nauczycielskim oraz ze zdobywaniem kwalifikacji nauczycielskich o określonych specjalnościach przedmiotowych w szkołach wyższych i studiach nauczycielskich;

3/ wyposażania uczniów w propedeutyczne wiadomości z zakresu psychologii i pedagogiki oraz elementarne umiejętności prowadzenia zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych.

Realizacji powyższych celów powinny służyć zajęcia dydaktyczno-wychowawcze realizowane w ramach przedmiotów: pedagogika z historią wychowania i psychologia.

Dopełnienie edukacji pedagogicznej będą stanowić:

1/ przedmiot uzupełniający: wybrane zagadnienia pedagogiki i psychologii

2/ praktyki uczniowskie.

W związku z tym, że programy pedagogiki z historią wychowania i psychologii są realizowane w klasach III i IV, należy racjonalnie wykorzystać możliwości, jakie stwarza przedmiot uzupełniający wybrane zagadnienia pedagogiki i psychologii

do ukierunkowania praktyk uczniowskich realizowanych w klasach II. Dalsze wsparcie teoretyczne znajdują praktyki uczniowskie w treściach zajęć programowych z pedagogiki z historią wychowania i psychologii w klasach III. Istotnym zadaniem w klasach o profilu pedagogicznym jest prawidłowy dobór i organizacja praktyk uczniowskich. Praktyki w tych oddziałach są organizowane zgodnie z założeniami opublikowanymi w Dz. Urz. MGiW 1987 Nr 10 poz. 66. Praktyki te powinny być organizowane w przedszkolach, szkołach podstawowych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Dopuszcza się również możliwość organizowania praktyk w dziecięcych placówkach kulturalno-oświatowych i w bibliotekach szkolnych. Praktyki uczniowskie po ukończeniu III klasy LO są z reguły organizowane w dziecięcych placówkach wypoczynkowych.

W klasach o profilu pedagogicznym należy zwrócić uwagę na prawidłową realizację programów uzupełniających z propedeutyki filozofii, propedeutyki wiedzy ekonomicznej, wiedzy o prawie oraz informacji naukowej z elementami naukoznawstwa. Treści programowe tych przedmiotów mogą się przyczynić do umacniania pedagogicznych zainteresowań młodzieży.

Z uwagi na ograniczoną liczbę godzin zajęć lekcyjnych z pedagogiki z historią wychowania i psychologii bardzo pożądane byłoby wspieranie treści tych zajęć przez nauczycieli wszystkich przedmiotów nauczanych w klasach o profilu pedagogicznym za pośrednictwem eksponowania tych haseł programowych, których treści wiążą się bliżej z problematyką pedagogiczną. Możliwości takie stwarza większość programów realizowanych w liceum. Wątki o charakterze oświatowo-pedagogicznym występują w treściach różnych przedmiotów, zwłaszcza języka polskiego i historii. W toku realizacji programu języka polskiego celowe byłoby podejmowanie problematyki oświatowej przy omawianiu tematów z historii literatury, zwłaszcza dotyczących prądów umysłowych i wielkich postaci historycznych, oraz przy okazji dyskusowania wybranych utworów literackich. W nauczaniu historii można byłoby odpowiednio eksponować i interpretować problematykę rozwoju kultury. Możliwości tego typu stwarzają również programy innych przedmiotów, zwłaszcza przysposobienie do życia w rodzinie i godziny do dyspozycji wychowawcy.

W klasach o profilu pedagogicznym trzeba dążyć także do wzorowego funkcjonowania samorządnych form działalności młodzieży. Chodzi tu w szczególności o wysoki poziom pracy samorządu uczniowskiego, organizacji młodzieżowych i takich organizacji uczniowskich, jak: IOP, ICK, spółdzielczość uczniowska. Za celowe należy także uznać organizowanie kół młodych pedagogów, które stwarzałyby warunki do pogłębiania zainteresowań pedagogicznych młodzieży oraz zachęciły do aktywnego udziału uczniów z tych klas w różnych formach działalności artystycznej i kulturalnej.

Do pracy w klasach o profilu pedagogicznym należy pozyskać wytrawnych, wysoko kwalifikowanych nauczycieli, o głębokich zainteresowaniach pedagogicznych i refleksyjnej postawie wychowawczej.

Powinni to być pedagodzy o cechach osobowości umożliwiających wywieranie korzystnego wpływu na postawy i zainteresowania młodzieży.

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
Instytut Programów Szkolnych

PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
PEDAGOGIKA Z HISTORIĄ WYCHOWANIA

Warszawa 1989
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez Ministra Edukacji Narodowej w dniu 2 marca 1989 r. do realizacji w liceach ogólnokształcących od roku 1989/90 w klasie III i od 1990/91 w klasie IV.

Program przygotował i przedstawił do aprobaty Ministra Edukacji Narodowej zespół w składzie: prof. dr hab. Jan Bogusz - przewodniczący, prof. dr hab. Czesław Banach, dr Jadwiga Chylińska, prof. dr hab. Kazimierz Denek, prof. dr hab. Tadeusz Lewowicki, mgr Dorota Kasiewicz, doc. dr hab. Józef Pózturzycki, dr Wiesław W. Szczęśny, prof. dr hab. Włodzimierz Szewczuk, mgr Wiesława Tejcina, doc. dr Eugenia A. Wesołowska, prof. dr hab. Ryszard Więckowski, prof. dr hab. Ziemowit Włodarski.

Recenzentami programu byli: prof. dr hab. Czesław Banach, doc. dr hab. Barbara Karolczak-Biernacka, prof. dr hab. Zofia Krzysztożek, prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski.

W redakcji programu wykorzystano także opinie dyrektorów i nauczycieli liceów ogólnokształcących, w których wprowadzono klasy o profilu pedagogicznym: mgr Franciszka Sączewskiego z Warszawy, mgr Mieczysław Fokta z Nawy Mazowieckiej, mgr Barbary Iwanowskiej z Warszawy, mgr Urszuli Jurgi z Łodzi, mgr Zofii Krupy z Warszawy, mgr Barbary Kumor ze Zwolenia, mgr Stanisława Lichwała z Łodzi, mgr Jadwigi Martyniak z Warki i mgr Kazimierza Orchowskiego z Warszawy.

C e l e k u l t u r a c j i i w y c h o w a n i a

Pedagogika jest podstawowym przedmiotem nauczania w klasach o profilu pedagogicznym, od tego przedmiotu zależy głównie realizacja zadań przeznaczonych dla profilu pedagogicznego, a zwłaszcza kształtowanie u uczniów zainteresowań pedagogicznych oraz motywacji do wyboru studiów o kierunkach nauczycielskich, rozwijanie aktywności oświatowo-wychowawczej oraz zainteresowań problemami edukacyjnymi.

Celem zajęć jest:

1. Zapoznanie uczniów z podstawami pedagogiki, jej istotą, zakresem tematycznym, podstawowymi procesami i zasadami.
2. Rozwinięcie zainteresowań oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych młodzieży.
3. Zapewnienie teoretycznego przygotowania do pedagogicznych praktyk uczniowskich, śródrocznych i wakacyjnych.
4. Zapoznanie z podstawowymi formami i metodami pracy świetlicowej, kulturalno-oświatowej, czytelniczej oraz opieką wychowawczą w czasie odpoczynku kolonijnego.
5. Zapoznanie z wybitnymi pedagogami i ich działalnością oświatowo-wychowawczą.
6. Zainteresowanie uczniów liceum ogólnokształcącego działalnością oświatowo-wychowawczą i zawodem nauczycielskim.
7. Przygotowanie młodzieży do studiów pedagogicznych i nauczycielskich.

Realizacja powyższych celów odbywa się nie tylko przez poznawanie zagadnień programu, ale także wykorzystanie doświadczeń z praktyk uczniowskich i wakacyjnych oraz indywidualnej aktywności wychowawczej i samokształceniowej uczniów.

Istotnym założeniem celów kształcenia i wychowania w klasach o profilu pedagogicznym jest łączenie rezultatów nauczania wszystkich przedmiotów pedagogicznych: psychologii z pedagogiką i praktyk uczniowskich, a także treści oświatowych występujących w programach przedmiotów humanistycznych, a zwłaszcza historii i języka polskiego.

Przedmiotem wiodącym w tak rozumianym procesie integracyjnym jest pedagogika. Jej cele i zadania są bogate i wymagają starannej realizacji w procesie dydaktyczno-wychowawczym.

Proces ten jest szczególnie skłóony, gdyż obok treści informacyjnych - do przekazu i opanowania - występują zadania i umiejętności zarówno ogólnopedagogiczne, jak i metodyczne w zagadnieniach opiekuńczo-wychowawczych oraz kulturalno-oswiatowych, a także ważne zadania w dziedzinie kształtowania postaw pedagogicznych i wzbogacania wartości wychowawczych.

Z celów ogólnych i treści programowych dla profilu pedagogicznego w klasach ogólnokształcących wynikają trzy grupy zadań sprowadzających się do: przekazu wiadomości, kształtowania umiejętności oraz rozwijania postaw i wzbogacania wartości.

T r e ś c i k s z t a ł t o w a n i a i w y c h o w a n i a

Treści programowe pedagogiki przewidziane dla klas III i IV obejmują czternaście zagadnień tworzących dwa kręgi tematyczne. Pierwszy, przewidziany dla klasy III, rozpoczyna się od ogólnej charakterystyki pedagogiki jako nauki o wychowaniu, następnie obejmuje środowiska wychowawcze, podstawy pracy kulturalno-oswiatowej, czytelnictwo i pracę z książką, czas wolny i jego funkcje wychowawcze, wypoczynek dzieci i młodzieży jako przygotowanie do praktyk wakacyjnych, a kończy się zaprezentowaniem sylwetek wybitnych pedagogów. Tematyka klasy IV rozwija krąg zagadnień poznanych w klasie III i przewiduje problematykę ideału i celów wychowania, procesów edukacyjnych, zasad wychowania i nauczania, zagadnień kształcenia ustawicznego, nowoczesnych rozwiązań technicznych wzbogacających edukację oraz kierunków i tendencji przemian współczesnej oświaty, a także elementów historii wychowania.

Zamknięciem i podsumowaniem tematyki programowej są dwa końcowe zagadnienia: droga do zawodu nauczycielskiego i - podobnie jak w klasie III, ale na innych przykładach - sylwetki wybitnych pedagogów.

Układ treści charakteryzuje się ujęciem liniowo-spiralnym i kolejno wzbogaca zagadnienia programowe.

Klasa III - 1 godzina tygodniowo, łącznie około 35 godzin.

I. PEDAGOGIKA - nauka o wychowaniu - 3 godziny

1. Istota wychowania jako procesu celowych zmian osobowości. Wychowanie inspirujące jako kierowanie rozwojem biosu, wpływem etosu i urabianiem przez działania agosu.

2. Osobowość i jej rozwój pod wpływem wychowania. Rozumienie osobowości. Osobowość jako organizacja poznawcza. Fazy zmian osobowości. Rozwój osobowości. Wpływ wychowania na rozwój osobowości.

3. Dziedziny wychowania. Wychowanie jako proces zorganizowany i planowany. Wychowanie umysłowe, społeczno-moralne, estetyczne i fizyczno-zdrowotne.

4. Pedagogika jako nauka o wychowaniu dzieci, młodzieży i dorosłych. Dziedziny wychowania i odpowiadające im nauki pedagogiczne. Podział pedagogiki na odrębne nauki zależnie od wieku wychowanków i rodzaju kształcenia.

II. ŚRODOWISKA WYCHOWAWCZE - 6 godzin

1. Istota i cele wychowania w środowisku.

2. Rodzina jako podstawowe środowisko wychowawcze. Istota rodziny. Funkcje wychowawcze rodziny. Tradycja rodzinna i jej wartości dla życia społecznego, kultury i wychowania.

3. Szkoła jako środowisko wychowawcze. System szkolnictwa w Polsce. Funkcje szkoły: kształcąca, wychowawcza, opiekuńcza i kulturowa. Współpraca szkoły ze środowiskiem wychowawczym.

4. Środowisko wychowawcze osiedla. Instytucje oświatowe i placówki wychowawcze w miejscu zamieszkania: szkoła osiedlowa, przedszkole, klub osiedlowy, świetlica, dom kultury, biblioteka i wypożyczalnia, sale gier, place zabaw, boiska i tereny sportowe. Potrzeby i możliwości działań oświatowych w osiedlu, formy pracy oświatowej i opiekuńczo-wychowawczej.

5. Środowisko rówieśnicze i organizacje młodzieżowe. Wychowawcze funkcje harcerstwa, działalność innych organizacji młodzieżowych, formy i metody wychowawczej aktywności młodzieży w organizacjach i towarzystwach, samorząd jako metoda wychowawcza, potrzeby i zainteresowania oświatowo-wychowawcze dzieci i młodzieży.

6. Inne środowiska wychowawcze obejmujące osoby dorosłe: zakłady pracy, wojsko, organizacje społeczne.

III. PODSTAWY PRACY KULTURALNO-OŚWIATOWEJ - 9 godzin

1. Praca kulturalno-oświatowa: cele, zasady, instytucje i placówki działalności kulturalno-oświatowej i wychowawczej. Metody pracy: indywidualnych przypadków, grupowe, organizacji i organizacji środowiska.

2. Świetlica, jej zadania. Rodzaje świetlic. Świetlice dla dzieci i młodzieży: szkolne, osiedlowe, dworcowe, w ośrodkach kolonijnych i czasowych. Ich zadania i funkcje.

3. Rodzaje zajęć w świetlicach: a/ rozrywkowe: gry towarzyskie, zabawy, konkursy, quizy, wieczorki, spotkania; b/ artystyczne: zajęcia kół amatorskich, występy i koncerty, imprezy okolicznościowe, projekcje filmów, odtwarzanie nagrań magnetowidowych, magnetofonowych, kasetowych i płytowych; c/ oświatowe: pogadanki, odczyty, wykłady, wieczory dyskusyjne, spotkania z ciekawymi ludźmi, projekcje filmów oświatowych i nagrań, czytanie gazet i czasopism, praca zespołów samokształceniowych, wystawy, zajęcia kursowe, organizacja wycieczek; d/ mieszane - występujące najczęściej.

4. Funkcje pracy świetlicowej: edukacyjna, rekreacyjna, kulturalna, wychowawcza, opiekuńcza. Planowanie pracy świetlicowej. Dobór form i metod pracy zależnie od wieku uczestników i rodzaju świetlicy. Wykorzystanie środków audiowizualnych i komputerów. Formy zajęć w klubach i młodzieżowych domach kultury. Wzbogacanie i doskonalenie warsztatu zajęć świetlicowych.

IV. CZYTELNICZTWO I PRACA Z KSIĄŻKĄ - 7 godzin

1. Proces czytania. Recepcja tekstu przez dzieci i dorosłych: pole widzenia, fiksacja, regresja. Koncentracja uwagi. Czytanie głośne i ciche. Rozumienie czytanego tekstu. Stopnie rozumienia. Trudności i błędy.

2. Czytelnia i biblioteka. Zadania i rodzaje usług bibliotecznych. Sieć biblioteczna. Urządzenie czytelnii i biblioteki. Katalogi i kartoteki. Korzystanie z warsztatu informacyjnego biblioteki, Biblioteka szkolna i inne biblioteki w środowisku szkoły.

3. Czytelnicztwo dzieci i młodzieży. Cele i zadania. Formy i metody rozwijania czytelnicztwa. Praca czytelnii, biblioteki i świetlicy. Wizualne propagowanie czytelnicztwa. Formy żywego słowa, dyskusje, spotkania, wieczory literackie, konkursy czytelnicze, inscenizacje fragmentów i większych utworów. Własna aktywność czytelnicza uczniów: stan aktualny i możliwości wzbogacenia. Indywidualne zainteresowania czytelnicze.

4. Literatura dla dzieci. Ulubieni autorzy i utwory,

opracowania i przewodniki na temat literatury dla dzieci i młodzieży /S. Fryciego, J. D. Siatka, K. Kuliczkowskiej/.
Czytelnicтво gazet i czasopism. Czasopisma dla dzieci i młodzieży.

5. Czytelnicтво młodzieży szkół srednich, aktualne tendencje w wyborze tematyki i autorów. Badania nad czytelnictwem, zainteresowania i wartości. Rola czytelnicтва w samokształceniu.

V. CZAS WOLNY I JEGO FUNKCJE WYCHOWAWCZE - 2 godziny

1. Czas wolny - jego przemiany i podstawowe definicje.

2. Funkcje czasu wolnego: rekreacyjna, zabawowa, samokształceniowa /odpoczynek, zabawa, praca nad sobą/.

3. Czas wolny dzieci i młodzieży szkolnej. Instytucje oświatowe przygotowujące do właściwego wykorzystania czasu wolnego: szkoła, rodzina, grupy rówieśnicze, organizacje młodzieżowe, Związek Harcerstwa Polskiego, dom kultury, kluby, świetlice, instytucje i towarzystwa turystyczne, szkolne kluby sportowe, stowarzyszenia amatorskie, placówki upowszechniania sztuki, środki masowego przekazu, wychowujące środowisko społeczne.

4. Możliwości wykorzystania czasu wolnego zgodnie z potrzebami jednostki i społeczeństwa. Wzasy, ich rodzaje i formy odpoczynku. Jak uczniowie wykorzystują czas wolny, wymiana doświadczeń, możliwości lepszego wykorzystania.

5. Turystyka i krajoznawstwo: wycieczki dla celów samokształceniowych, formy działalności Szkolnych Kół Krajoznawczo-Turystycznych PTTK - akcje pobytowe, wycieczki, wędrówki turystyczne, szkolne schroniska młodzieżowe, wypożyczalnie sprzętu turystycznego, odznaki turystyczne i krajoznawcze, krajoznawstwo i samokształcenie, planowanie wycieczek i wędrówek. Aktywny udział młodzieży w turystyce, wymiana doświadczeń i wzbogacenie aktywności Szkolnego Koła Krajoznawczo-Turystycznego PTTK.

VI. WYPOCZYNEK WAKACYJNY DZIECI I MŁODZIEŻY - 6 godzin

1. Cele i zadania kolonii. Działalność wychowawcza na koloniach: umysłowa, społeczno-moralna, fizyczno-zdrowotna, estetyczna. Rozkład dnia i organizacja życia kolonijnego. Planowanie pracy w całym turnusie. Zasada zabawy i odpoczynku.

2. Zajęcia świetlicowe i czytelnicтво. Wycieczki krajoznawcze: poznawanie przyrody, zabytków i miejsc historycznych, kultury regionu i życia jego mieszkańców.

3. Wychowanie fizyczne na koloniach: urządzenia terenowe, przyrządy i przybory, wychowanie fizyczne w rozkładzie dnia. Formy zajęć: zajęcia lekkoatletyczne, ćwiczenia muzyczno-ruchowe, ćwiczenia taneczne, tańce ludowe, tańce towarzyskie, inscenizacje taneczne, zajęcia w terenie, atletyka terenowa, gry terenowe.

4. Pokazy gimnastyczne i zawody sportowe, zdobywanie odznak oraz sprawności sportowych i krajoznawczych.

5. Prace społeczne uczestników kolonii, wychowanie do życia społecznego, integracja grup kolonijnych, samorządność, współzawodnictwo, osobisty przykład wychowawcy.

6. Warunki bezpieczeństwa młodzieży na koloniach, obozach wędrownych i wycieczkach.

VII. SYLWETKI WYBITNYCH PEDAGOGÓW - 4 godziny

1. Działalność oświatowa Stefana Żeromskiego: nauczyciel domowy, praca w bibliotece, towarzystwo oświatowe "Światło", Towarzystwo Szkoły Ludowej. Motywy szkoły i nauczyciela w utworach /"Syzyfowe prace", "Siłaczka", "Ludzie bezdomni", "Uciekła mi przepióreczka"/.

2. Życie i działalność oświatowa Heleny Ludlińskiej, jej poglądy pedagogiczne i badania, prace z historii oświaty, wychowania, pedagogiki społecznej, oświaty pozaszkolnej, czytelnictwa i pracy bibliotek. Lektura i analiza fragmentów prac: "Książka wśród ludzi", "Współczesne formy pracy oświatowej", "Zasięg wychowania", "Postawa wychowawcy wobec środowiska społecznego".

3. Działalność oświatowa i poglądy pedagogiczne Bogdana Nawroczyńskiego, udział w patriotycznym ruchu młodzieżowym, praca nauczycielska, koncepcja szkoły średniej, organizacja studiów pedagogicznych, tajnego nauczania, udział w odbudowie oświaty po wojnie. Lektura i analiza fragmentów prac: "O wychowaniu i wychowawcach", "Współczesne prądy pedagogiczne".

KLASA IV - 2 godziny tygodniowo, łącznie około 56 godzin

I. IDEALY I CELE WYCHOWANIA - 8 godzin

1. Ideały i cele wychowania - ich istota.

2. System wartości: ogólnoludzkie normy moralne i zasady

postępowania, powinności obywatelskie, naczelnie wartości socjalizmu, nauka i praca podstawą twórczej samorealizacji, wartości kultury, wszechstronny rozwój osobowości, twórczość.

3. Cele wychowania i przygotowanie do udziału w życiu społeczno-politycznym, przygotowanie do czynnego uczestnictwa w kulturze, wszechstronny rozwój intelektualny, moralny, fizyczny i estetyczny.

4. Przygotowanie do pełnienia ról społecznych: członka rodziny, obywatela, człowieka pracy, aktywnego uczestnika życia ideowo-politycznego, odbiorcy i współtwórcy kultury oraz techniki, członka zespołu, racjonalnego konsumenta, uczestnika społeczeństwa wychowującego.

5. Kształtowanie postaw: ideowych, społecznych, interpersonalnych, intrapersonalnych, kulturowych, intelektualnych, ekologicznych.

6. Wychowanie patriotyczne a wychowanie dla pokoju, zrozumienia międzynarodowego i współpracy; wychowanie ideowe i polityczne. Wychowanie dla pokoju w działalności kulturalno-oświatowej i życiu szkoły.

7. Cele kształcenia: zaznajamianie z podstawami usystematyzowanej wiedzy o przyrodzie, społeczeństwie, technice i kulturze; rozwijanie zdolności i zainteresowań poznawczych, kształtowanie naukowego poglądu na świat, wdrażanie do samokształcenia, zaznajamianie z naukowymi podstawami produkcji i organizacji pracy.

8. Perspektywy wycenowania człowieka przyszłości. Społeczeństwo wychowujące - idea i rzeczywistość. Kultura pedagogiczna i jej rola w życiu społeczeństwa i wychowaniu.

II. PROCESY EDUKACYJNE - 12 godzin

1. Wychowanie: struktura procesu wychowania, sytuacje wychowawcze, metody wpływu osobistego, sytuacyjnego, organizowania środowiska wychowawczego, kierowanie własnym rozwojem.

2. Samowychowanie: istota samodzielności wychowawczej, świadomość celów, rozwijanie motywacji samowychowawczej, planowanie własnego rozwoju, dobór metod i środków, realizacja zadań, samodzielność kontroli i oceny rezultatów.

3. Kształcenie jako podstawowy proces w szkole: cele kształcenia, proces nauczania i uczenia się, formy lekcyjne

i pozalekcyjne, kształcenie wielostronne, formy i metody kontroli, istota i zasady oceniania.

4. Samokształcenie: istota samodzielnej aktywności edukacyjnej, świadomość celów bliskich i dalekich, metody i techniki samokształcenia, samokontrola, samoocena.

5. Studiowanie jako proces właściwy szkole wyższej: łączenie kształcenia i samokształcenia, aktywność i samodzielność w zdobywaniu wiedzy. Przygotowanie do studiowania: korzystanie z wykładów, przygotowywanie referatów, samodzielne opracowywanie zagadnień z podręczników, przygotowywanie się do zaliczeń z większej partii materiału.

III. ZASADY WYCHOWANIA I KSZTAŁCENIA - 4 godziny

1. Zasady wychowania: instancji obiektywnej, aktywności wychowanków, indywidualizacji, organizowania zespołu i środowiska wychowawczego, postawy wychowawczej.

2. Zasady nauczania: pogłębłości, przystępności, świadomego i aktywnego udziału uczących się, systematyczności, łączenia teorii z praktyką, trwałości wiedzy, indywidualizacji i zespołowości.

3. Zasady pracy kulturalno-oświatowej: zaspokajania potrzeb środowiska, aktywizacji uczestników, przystępności zadań do sił i możliwości uczestników, zespołowości i działania przez zespół, związku pracy kulturalno-oświatowej z życiem, dobrowolności uczestnictwa, samorządności.

IV. KSZTAŁCENIE USTAWICZNE - 4 godziny

1. Geneza kształcenia ustawicznego: dawne tradycje, poglądy Jana Amosa Komenskigo, inicjatywy UNESCO, przemiany współczesnej oświaty, Raport Faure'a.

2. Istota kształcenia ustawicznego: określenie Faure'a i Lengrande, cztery zakresy rozumienia /oświata dorosłych, uciskopolenie zawodowe, kształcenie dalsze, ujęcie pełne/, podstawowe cechy edukacji ustawicznej.

3. Społeczeństwo wychowujące celem edukacji ustawicznej i przemian w oświacie.

V. EWOLUCJA IDEI WYCHOWANIA I ROZWÓJ POGLĄDÓW PEDAGOGICZNYCH NA PRZESTRZENI WIEKÓW - 10 godzin

1. Wychowanie w społeczeństwie pierwotnym.

2. Wychowanie i kształcenie w starożytnej Grecji i Rzymie. Poglądy Platona i Arystotelesa na wychowanie.

3. Ideały wychowania w Średniowieczu. Wychowanie rycerskie, wychowanie cecnowe. Powstanie i rozwój uniwersytetów, Uniwersytet w Krakowie.

4. Wychowanie w dobie Odrodzenia. Poglądy pedagogiczne Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Rozwój szkolnictwa w Polsce.

5. Narodziny i rozwój nowożytnej myśli pedagogicznej. Pedagogika demokratyczna Jana Amosa Komeńskiego, poglądy i reformy Stanisława Konarskiego, Komisja Edukacji Narodowej - jej geneza, prace i osiągnięcia.

6. Kształtowanie się europejskich systemów szkolnych i rozwój myśli pedagogicznej w XIX w. Jan Henryk Pestalozzi i jego idea elementarnej szkoły ludowej. Działalność pedagogiczna Roberta Owena. Koncepcja wychowania przedszkolnego Froebela. Koncepcja kształcenia Jana F. Herbarta, poglądy pedagogiczne Henryka Spencera.

7. Teoria i praktyka nowego wychowania. Pojęcie i geneza nowego wychowania. Główne koncepcje programowe Jana Deweya i szkoły pracy. Metoda ośrodków zainteresowań. Szkoła Freineta. System wychowania przedszkolnego Marii Montessori.

8. Socjalistyczna myśl wychowawcza i jej wpływ na rozwój pedagogiki. Przemiany oświaty i szkolnictwa radzieckiego. Poglądy pedagogiczne Nadziei K. Krupskiej, Stanisława T. Szackiego i Antoniego Makarenki.

9. Szkolnictwo i poglądy pedagogiczne w Polsce w okresie międzywojennym. Organizacja, stan szkolnictwa i oświaty w latach 1918 - 1939. Osiągnięcia teorii i praktyki pedagogicznej. Kierunki unowocześniania systemu dydaktyczno-wychowawczego.

VI. PRZEMIANY WSPÓŁCZESNEJ OŚWIATY I ROZWÓJ MYŚLI PEDAGOGICZNEJ - 10 godzin

1. Warunki i kierunki przemian oświaty: społeczne, ekonomiczne, kulturowe, ideowo-polityczne. Kierunki przemian: powszechność, ustawiczność, wzrost jakości kształcenia i wychowania, rozwój wszystkich szczebli kształcenia, drożność, zastosowania techniki.

2. Założenia reform oświatowych: wzbogacenie celów, optymalizacja struktury, szeroki profil kształcenia, modernizacja

treści i metod, upowszechnianie nowoczesnych środków, wzrost roli nauczyciela.

3. Potrzeby i kierunki przemian w oświacie: główne tendencje i postanowienia 26 artykułu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, tezy i propozycje raportu Faure'a "Uczyć się, aby być", "raportu o stanie oświaty w PRL", "Raportu Klubu Rzymskiego - Uczyć się bez granic".

4. Tendencje rozwojowe polskiego systemu oświatowego: upowszechnianie szkoły średniej, wzbogacanie pracy wychowawczej, aktywizacja uczniów i wychowanków w procesie kształcenia i wychowania, rozwijanie szerokiego frontu oświaty i wychowania. Prace Komitetu Ekspertów do Spraw Edukacji Narodowej.

5. Ustawy o oświacie i wychowaniu: główne postanowienia ustawy o systemie oświaty i wychowania, ustawy o szkolnictwie wyższym, o upowszechnianiu kultury, o kulturze fizycznej, o zasadach udziału młodzieży w życiu państwowym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym kraju.

6. Wizje edukacji przyszłości: tendencje rozwojowe współczesnej cywilizacji, rola edukacji w życiu człowieka i społeczeństwa przyszłości, humanizacja kultury i rola sztuki w kształceniu osobowości człowieka i życia duchowego narodu, edukacja czasu przemian, wychowanie dla przyszłości, technika i komputeryzacja w oświacie, rozwój i modernizacja szkół wyższych.

7. Rozwój współczesnej myśli pedagogicznej: poglądy Bogdana Suchodolskiego, Czesława Kupisiewicza, Ireny Wojnar na wychowanie nowego człowieka w cywilizacji współczesnej, tendencje rozwojowe oświaty, wzbogacanie procesów edukacyjnych, rola sztuki i techniki w edukacji.

8. Ośrodki myśli pedagogicznej w Polsce: twórcy, dziedziny, prace, poglądy. Środowisko Polskiej Akademii Nauk, Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Pedagogiki UAM, Instytut Pedagogiki UJ, inne ośrodki w wyższych uczelniach; Instytut Badań Problemów Młodzieży, Instytuty Ministerstwa Edukacji Narodowej; Związek Nauczycielstwa Polskiego i jego tradycje; czasopisma i biblioteki pedagogiczne.

VII. DROGA DO ZAWODU NAUCZYCIELSKIEGO - 3 godziny

1. Rola nauczyciela w życiu i kulturze społeczeństwa.

2. Tradycje pracy nauczycielskiej w kulturze polskiej: Jan Długosz, Piotr Skarga, Stanisław Konarski, Hugo Kołłątaj, Adam Mickiewicz.

3. Zadania pracy nauczycielskiej i oświatowej. Wartości kultury pedagogicznej i etyki zawodu nauczycielskiego.

4. Uczelnie kształcące nauczycieli i wychowawców. Treści programowe edukacji nauczycielskiej.

5. "Karta Nauczyciela" i jej podstawowe postanowienia, prawa i obowiązki nauczyciela.

VIII. SYLWETKI WYBITNYCH PEDAGOGÓW - 5 godzin

1. Janusz Korczak: życie i praca oświatowa, utwory literackie i dzieła pedagogiczne. Lektura i analiza fragmentów prac "Jak kochać dziecko", "Prawo dziecka do szacunku", "Refleksje", "Pedagogika żartobliwa", "Pamiętniki".

2. Aleksander Kamiński: życie i działalność oświatowa w harcerstwie, udział w konspiracji, praca naukowa, tematyka badań pedagogicznych: pedagogika społeczna, wychowanie, dzieje związków młodzieży, sylwetki wychowawców. Utwory literackie i ich wychowawcze walory. Lektura i analiza fragmentów prac: "Antek Cwaniak, książka o suchach", "Andrzej Łąkowski", "Nauczanie i wychowanie metodą harcerską", "Samorząd młodzieży jako metoda wychowawcza", "Polskie związki młodzieży". Przypomnienie "Kamieni na szaniec", "Zośki i Parasola".

3. Maria Grzegorzewska: praca w dziedzinie kompensacji i rewalidacji osób dotkniętych różnymi brakami rozwojowymi, utworzenie Instytutu Pedagogiki Specjalnej, praca w dziedzinie kształcenia nauczycieli, badania naukowe nad uczeniem się niewidomych i głuchoniemych, "Listy do młodego nauczyciela" - fragmenty - lektura i omówienie.

4. Bogdan Suchnodolski: praca nauczycielska i naukowa, działalność społeczna, przewodniczący Narodowej Rady Kultury, organizator nauki, redaktor Wielkiej Encyklopedii Powszechnej, czasopisma naukowych. Zainteresowania naukowe i prace autorskie z pedagogiki, polonistyki, filozofii i teorii kultury. Lektura i analiza fragmentów prac: "Wychowanie dla przyszłości", "Kim jest człowiek", "Trzy pedagogiki", "Wychowanie i strategię życia", "Dzieje kultury polskiej", "Model wykształconego Polaka".

Umiejętności

Celem realizacji programu pedagogiki w klasach II, III i IV oraz praktyk uczniowskich w klasach II i III jest także nabywanie przez uczniów następujących umiejętności:

1. Podstawowych umiejętności z zakresu technik pracy układowej oraz metod samokształcenia: umiejętności obserwacji, analizy i rozumienia tekstów pedagogicznych, prowadzenia dyskusji i rozmów o tematyce pedagogicznej, dostrzegania problemów edukacyjnych oraz sposobów ich rozwiązywania.

2. Umiejętności podejmowania oddziaływań wychowawczych na jednostkę i grupę wychowanków z wykorzystaniem metod opiekuńczo-wychowawczych oraz poradnictwa wychowawczego.

3. Umiejętności organizowania grupy wychowanków w środowisko wychowawcze, rozpoznawania jego potrzeb, planowania sposobów aktywnego działania, wzbogacania form i metod wspólnej pracy wychowawczej i kulturalno-oświatowej.

4. Umiejętności organizowania zabaw i gier świetlicowych, planowania zajęć, aktywizowania uczestników, wzbogacania działalności świetlicowej zgodnie z potrzebami i zainteresowaniami uczestników, możliwościami placówki i jej wyposażeniem.

5. Umiejętności prowadzenia form i metod pracy czytelnicznej, znajdowania odpowiedniej lektury, wywołania zainteresowań czytelniczych, umiejętności sporządzania bibliografii i posługiwania się bibliografią.

6. Umiejętności organizowania czasu wolnego i jego edukacyjnego wykorzystania.

7. Umiejętności organizowania wycieczek, obozów wędrownych, innych form aktywnego wypoczynku, pokazów i zawodów sportowych.

8. Umiejętności planowania i organizowania podstawowych procesów edukacyjnych, zwłaszcza wychowania oraz samokształcenia.

9. Umiejętności analizy prostej sytuacji wychowawczej i jej oceniania.

10. Umiejętności analizy i oceny postępowania pedagogicznego.

11. Umiejętności wzbogacania własnych doświadczeń wychowawczych.

Kształtowanie systemu wartości i postaw pedagogicznych

W toku realizacji tematyki pedagogicznej, wykonywania zadań praktyki uczniowskiej oraz nabywania podstawowych umiejętności kształtuje się także system wartości i postaw edukacyjnych uczniów klas o profilu pedagogicznym.

System wartości wynika z istoty ideałów oraz celów wychowania socjalistycznego. Określają go ogólnoludzkie normy moralne i zasady postępowania pedagogicznego, naczelné ideały socjalizmu i podstawowe założenia kultury pedagogicznej.

W toku procesu kształcenia uczniowie powinni nabywać nie tylko wiedzę teoretyczną i podstawowe umiejętności pedagogiczne, ale także kształtować postawy wychowawcze, rozwijać system wartości właściwy kulturze pedagogicznej, czerpać wzory z przykładów wybitnych pedagogów, mężów stanu i twórców kultury. Tradycje wychowawcze macierzystej szkoły i środowiska lokalnego również wpływają na kształtowanie systemu wartości i postaw pedagogicznych, obok nauczania szczególną wagę ma także osobisty przykład wychowawców i nauczycieli, właściwe organizowanie i wzbogacanie środowiska wychowawczego szkoły, organizacja zajęć lekcyjnych i form pozalekcyjnych, aktywność wychowawcza szkoły i jej rola w środowisku.

Rozwijanie samodzielności i własnej aktywności edukacyjnej uczniów sprzyja kształtowaniu postaw pedagogicznych i rozwijaniu systemu wartości. Formy nauczania powinny być ściśle związane z wychowaniem w kulturze pedagogicznej, kształtowaniem postaw i systemu wartości właściwym świadomemu wychowawcy i przyszłemu nauczycielowi.

Uwagi o realizacji programu

Program pedagogiki wraz z praktykami uczniowskimi to bogaty i różnorodny wychowawczo zakres tematyczny. Jego cele i spodziewane efekty, wraz z przewidzianymi umiejętnościami do opanowania i systemem kształtowanych wartości, stanowią nową propozycję programową w liceum ogólnokształcącym. Ich realizacja wymaga rzetelnej wielostronnej i aktywnej pracy nauczyciela i uczniów. Pracy wspartej odpowiednimi materiałami i bogatymi doświadczeniami pedagogicznymi.

Zadania procesu kształcenia w klasach o profilu pedagogi-

cznym stanowią nową i ważną wartość wychowawczą w polskiej szkole. Nie tylko wprowadzają zagadnienia dotychczas niezbrane w programie kształcenia, ale wzbogacają działalność wychowawczą szkoły, szerzej upowszechniają ideały i tradycje wychowania, stwarzają możliwość wzbogacania aktywności edukacyjnej młodzieży.

W celach kształcenia i wychowania zaakcentowano - obok poznawania przez uczniów podstawowej tematyki pedagogicznej - rozwijanie zainteresowań oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych, podstawowych form i metod działania pedagogicznego możliwych do realizacji w czasie praktyk uczniowskich i własnej aktywności edukacyjnej.

Cele i zadania przedmiotu zakładają poznanie treści teoretycznych, kształtowanie umiejętności praktycznych, rozwijanie postaw i wzoogacanie systemu wartości. Służą temu zajęcia lekcyjne z pedagogiki, praktyki uczniowskie i aktywność edukacyjna młodzieży w życiu szkoły, wspomagają te zadania również zajęcia z psychologii i innych przedmiotów, zwłaszcza o treściach kulturowych i wartościach społecznych.

Pedagogika nie należy do dziedzin, których się można nauczyć dzięki przekazowi informacji. Jest to przedmiot o wyraźnych walorach kulturowych i wychowawczych, wymaga obok rozumienia i zapamiętania rzetelnego ukształtowania postaw, rozwinięcia zainteresowań i zamiłowań, wzbogacania osobowości.

Potrzebne jest w takim procesie oddziaływanie emocjonalne oraz konkretna wychowawcza aktywność wsparta wzorem i przykładem do naśladowania.

Program pedagogiki przewidziany dla klas III i IV realizowany jest na podbudowie, którą stanowi tematyka wybranych zagadnień z pedagogiki i psychologii, będących obligatoryjnym przedmiotem w klasie II profilu pedagogicznego, oraz praktyki uczniowskiej w klasie II i III o charakterze oświatowo-wychowawczym odbywane w przedszkolu, szkole podstawowej, placówkach kulturalno-oświatowych lub szkole macierzystej. W toku praktyk uczniowie poznają rzeczywistą działalność oświatowo-wychowawczą, obserwując ją, a następnie stopniowo uczestnicząc w jej planowaniu i organizowaniu. Zakres tematyczny praktyk jest bogaty, a ich zadania konkretnie określone

odrębnym programie. Podejmując realizację programu pedagogiki w klasie III należy wykorzystywać doświadczenia uzyskane przez uczniów w toku praktyk w klasach II i III oraz poznane w klasie II zagadnienia z uzupełniającego przedmiotu.

W klasie II uczniowie poznali propedeutyczne zagadnienia wychowania jako procesu celowych zmian osobowości, podstawy procesu uczenia się i nauczania, podstawy samokształcenia, problemy wychowania w środowisku, a także wstępnie zostali zapoznani dla potrzeb praktyki uczniowskiej z istotą działalności opiekuńczo-wychowawczej, podstawami pracy Świetlicowej i kulturalno-oświatowej oraz zagadnieniami czytelnictwa. Obserwowali tego typu działania w czasie praktyk, uczestniczyli w nich, a także - po zdobyciu pewnego doświadczenia - mogli je organizować, prowadzić w grupach młodszych uczniów, rozwijać i urozmaicać.

Program pedagogiki przewiduje w klasie III następujące zagadnienia: pedagogika jako nauka o wychowaniu, środowiska wychowawcze, podstawy pracy kulturalno-oświatowej, czytelnictwo i praca z książką, czas wolny i jego funkcje wychowawcze, wypoczynek wakacyjny dzieci i młodzieży oraz sylwetki wybitnych pedagogów.

W pierwszym zagadnieniu wyjaśnione zostanie pojęcie wychowania, jego dziedziny, istota osobowości, rola środowisk, by doprowadzić do zrozumienia pedagogiki jako nauki o wychowaniu w jego szerokich uwarunkowaniach i bogatych odmianach. Tematyka ta wzbogaca propedeutyczne wiadomości i pojęcia z klasy II, ujmuje je pełniej, uzasadnia teoretycznie i stwarza możliwości wykorzystania doświadczeń praktyki oświatowej dla ilustracji istoty wychowania jako centralnego zadania i podstawowego procesu działalności edukacyjnej.

Środowiska wychowawcze stanowią drugie zagadnienie, które pozwala ukazać przejawianie się wychowania w rodzinie, szkole, osiedlu, grupach rówieśniczych, organizacjach młodzieżowych i innych środowiskach wychowawczych. To zagadnienie pozwala na wykorzystanie doświadczeń z codziennego życia, z praktyk uczniowskich i aktualnych analiz środowisk wychowawczych szkoły, miejsca zamieszkania młodzieży, organizacji młodzieżowych

i społecznych oraz innych grup w środowisku i ich oddziaływań wychowawczych.

Cel tego działu programu stanowi nie tylko poznanie i zrozumienie istoty środowiskowych oddziaływań wychowawczych, ale także stwarzanie możliwości aktywizacji młodzieży w jej własnych środowiskach wychowawczych, w szkole, miejscu zamieszkania, rodzinie, organizacjach i towarzystwach społecznych. Poznanie rzeczywistego stanu, analiza i ocena jakości wychowawczych oddziaływań, określenie możliwości i planów aktywizacji wychowawczej to nie tylko możliwość konfrontowania teorii z praktyką, ale także wzbogacanie praktyki i doskonalenie aktywności wychowawczej środowisk, w których młodzież żyje, działa, uczy się i odbywa praktyki oświatowe.

Jest to propozycja trudna, ale podstawowa dla istoty oddziaływań wychowawczych i pedagogicznego przygotowania uczniów liceów ogólnokształcących o zainteresowaniach oświatowych.

Kolejnym zagadnieniem są podstawy pracy kulturalno-oświatowej i działalność świetlicowa. Program zakłada nie tylko dostarczenie informacji na ten temat, ale także wdrożenie młodzieży do uczestnictwa w tych formach aktywności, zapoznanie z organizacją i metodyką działalności świetlicowej, przygotowanie do zadań instruktorskich i pracy wychowawczej w formach świetlicowych. W realizacji tego działu należy wykorzystać doświadczenia praktyk uczniowskich w świetlicach, uczestnictwo w pracy kulturalno-oświatowej wraz z możliwością jego rozwinięcia i wzbogacenia.

Podobnie zagadnienia czytelnictwa i pracy z książką stanowią nie tylko problemy w ujęciu teoretycznym, ale także łączą się z praktyczną działalnością uczniów jako organizatorów i animatorów czytelnictwa i pracy bibliotecznej w szkole macierzystej oraz w placówkach oświatowych, stanowiących miejsce praktyk uczniowskich. Metodyka pracy z książką i innymi tekstami stanowi rozwinięcie pracy świetlicowej i opiekuńczo-wychowawczej. Zadaniem tego działu programu jest nie tylko zapoznanie z metodyką pracy bibliotecznej dla prowadzenia takich form działalności z młodszymi uczniami, ale także doskonalenie własnego warsztatu czytelniczego i samo-

kształceniowego uczniów klasy III, rozwijanie i wzbogacanie aktywności czytelniczej, uczestniczenie w pracy biblioteki szkolnej i innych formach czytelnictwa oraz korzystanie z informacji naukowej.

Dwa pierwsze zagadnienia programu mają charakter teoretyczny, dwa następne łączą się z własną aktywnością uczniów oraz doświadczeniami z praktyk pedagogicznych w klasach II i III, dwa kolejne stanowią natomiast przygotowanie do praktyk wakacyjnych po ukończeniu klasy III - są to: czas wolny i jego funkcje wychowawcze oraz wypoczynek wakacyjny dzieci i młodzieży. Ujęcie teoretyczne powinno łączyć się z wykorzystaniem własnych doświadczeń praktycznych młodzieży z kolonii, obozów i innych form wypoczynku kolonijnego.

Zadaniem programu jest tu jednak nie tylko poznanie przez młodzież zasad organizacyjnych i metod prowadzenia prac opiekuńczo-wychowawczych, ale także rozwijanie i wzbogacanie własnej aktywności młodzieży w gospodarowaniu czasem wolnym, organizacji wypoczynku, turystyki i krajoznawstwa. Uczniowie klasy o profilu pedagogicznym powinni aktywnie uczestniczyć w pracy Szkolnego Koła Krajoznawczo-Turystycznego PTTK i organizacji innych form wypoczynku w macierzystej szkole.

Końcowy dział programu zakłada poznanie sylwetek wybitnych pedagogów. Już w klasie II uczniowie zetknęli się z przykładami tradycji oświatowych i pracy nauczycielskiej w działalności wybitnych twórców kultury i mężów stanu. W klasie III w programie języka polskiego poznali życie i twórczość Stefana Żeromskiego, jedna z lekcji pedagogiki przeznaczona jest na omówienie działalności oświatowej pisarza i powtórzenie problemów pedagogicznych w jego utworach. Pomocne w tym zadaniu będą z pewnością, obok opracowań historycznoliterackich, praca Ireny Tułodzieckiej "Działalność i poglądy społeczno-oświatowe Stefana Żeromskiego oraz ich odbicie w twórczości pisarza", wydana w 1970 r. nakładem PZWS, a także rozprawa Stefana Bałaja "C osobowość twórcza Stefana Żeromskiego" z 1936 r. Opracowania te oraz wiedza młodzieży o autorze "Syzyfowych prac" stanowią wartościową podstawę do ukazania Stefana Żeromskiego jako oświatowca o nadal żywych ideałach pedagogicznych.

Następne dwie sylwetki to wybitni uznani wychowawcy, or-

organizatorzy oświaty oraz profesorowie pedagogiki: Helena Radlińska i Bogdan Nawroczyński. Uczniowie klasy III poznają historię literatury i kulturę współczesną od wieku XIX do 1939 roku. W tym okresie zarówno Helena Radlińska, jak i Bogdan Nawroczyński czynnie uczestniczyli w wydarzeniach historycznych, organizowali oświatę i walczyli o szkołę polską, a po odzyskaniu niepodległości budowali nowoczesny system szkolny wraz z rozwiniętą oświatą pozaszkolną, dbali o jego nowoczesność, zachowanie narodowej tradycji i właściwe służeńie potrzebom narodu. Obydwoje zakładali odrębne studia pedagogiczne w kształceniu uniwersyteckim, a swymi pracami naukowymi stworzyli podstawy polskiej dydaktyki /Nawroczyński/ oraz pedagogiki społecznej /Radlińska/, wnosząc wiele nowych myśli także do innych nauk pedagogicznych. Barwne życie, bogata działalność oświatowa i patriotyczna walka o ideały i powagę nauki obydwójga powinny zainteresować młodzież, która nie tylko pozna życie i pracę wybitnych pedagogów, ale z fragmentów tekstów także ich poglądy pedagogiczne i stanowisko w istotnych sprawach wychowania i pracy oświatowej.

Pomocą w realizacji lekcji na temat Heleny Radlińskiej będzie z pewnością publikacja Wiesława Theissa "Helena Radlińska" wydana w 1985 r. nakładem Wiedzy Powszechnej oraz wstęp Ryszarda Wroczyńskiego do zbioru jej prac "Pedagogika społeczna" wydanych przez Ossolineum w 1961 r. Podobnie przy omawianiu życia i twórczości Bogdana Nawroczyńskiego podstawowy materiał znaleźć można w opracowaniu Anny Kołki-Stanikowej we wstępie do "Dzieł wybranych" Nawroczyńskiego w wydaniu WSiP z 1937 r. w tomie I, od strony 11 do 108 wraz z kalendarium życia i twórczości oraz bibliografią wszystkich prac autora "Zasad nauczania" /s. 109-125/.

Ważnym akcentem zakończenia programu klasy III będą praktyki wakacyjne uczniów w różnych formach wypoczynku dzieci i młodzieży. Do tych zadań trzeba młodzież przygotować nie tylko metodycznie czy organizacyjnie, ale także motywacyjnie, by z ochotą i zainteresowaniem podejmowała nowe zadania opiekuńczo-wychowawcze. Wskazany jest uściśnienie obserwacji oraz gromadzenia materiałów z przebiegu praktyk tak, by po wakacjach mogły stanowić własne doświadczenia dla ilustracji zagadnień poznawczych w klasie IV.

Program klasy IV też rozpoczyna się od podstawowych zagadnień teoretycznych: ideały i cele wychowania. Są to trudne zagadnienia teleologiczne, ważny jest dobór przykładów i odwołanie się do wartości znanych młodzieży z życia oraz nauki historii, literatury, dziejów kultury i sztuki. Tematyka ideału wychowawczego pozwala także na zwrócenie uwagi na rzeczywiste ideały i system wartości uczniów, na ich wzbogacanie, na kształtowanie planu własnego życia i uznawanych wartości. Jest to trudne, ale ważne wychowawcze zadanie.

Drugim zagadnieniem są procesy edukacyjne: wychowanie, samowychowanie, kształcenie, samokształcenie, studiowanie; istota działań wychowawczych i nauczających, prawidłowości działań, etapy, zmiany i skutki. Celem tej tematyki jest nie tylko zrozumienie istoty procesów edukacyjnych, ale także aktywne ich realizowanie i doskonalenie. Uczniowie powinni uczyć się wychowywania innych, a także siebie, zgodnie z przyjętym trybem właściwego postępowania wychowawczego, propozycjami specjalistów i własnym doświadczeniem. Pożyteczne tu będą doświadczenia i obserwacje z praktyk wakacyjnych.

Ważnym zadaniem jest doskonalenie procesu samowychowania zgodnie z propozycjami współczesnych wskazań pedagogicznych. Własne potrzeby i przemyślenia młodzieży warto poddać dyskusji, skonfrontować z zaleceniami autorów prac o samowychowaniu: I. Jundziłk, J. Melibrudy, S. Packa, szukać wspólnie lepszych rozwiązań i bogatszych wartości.

Podobnie należy zwrócić uwagę na kształcenie i samokształcenie, by przez doskonalenie uczestnictwa młodzieży w kształceniu i rozwijaniu samokształcenia doprowadzić do skutecznych form i metod studiowania.

Cały dział tematyki obejmujący procesy edukacyjne powinien prowadzić w realizacji programu do spełnienia czterech podstawowych zadań: zapoznać z istotą procesów, nauczyć ich organizowania i realizowania dla innych, wdrożyć do doskonalenia samokształcenia i samowychowania siebie, przygotować do studiowania w szkole wyższej lub policealnej.

Poznanie istoty procesów edukacyjnych pozwala na omówienie i pełniejsze zrozumienie zasad pedagogicznych: wychowania, na-

uczucia, pracy kulturalno-oświatowej. Obserwacje z praktyk i doświadczenia własne uczniów pozwolą lepiej zrozumieć poszczególne zasady i wartość całego ich kompleksu jako norm określających skuteczność postępowania w toku realizacji procesów pedagogicznych.

Kształcenie ustawiczne to nowa idea i zasada przemian edukacyjnych. Istota i geneza oraz bogate tendencje i ujęcia kształcenia ustawicznego stanowią materiał barwny i interesujący, a zarazem uzasadniają cel dalszej edukacji i stałego doskonalenia. Realizacja idei edukacji ustawicznej i społeczeństwa wychowującego prowadzi do istotnych zmian w życiu, szkole, kulturze, pracy. Potrzeba tych zmian żywo interesuje młodzież i pozwala na przygotowanie aktywnych zajęć.

Następny dział programu wprowadza szersze spojrzenie na rozwój idei wychowania oraz przemiany oświaty w dziejach kultury. Nie jest to systematyczny cykl historii wychowania, a jedynie na przykładach ogólnych wskazanie prawidłowości i kierunków przemian oświaty i wychowania. Przedstawiając zagadnienia przewidziane w tym dziale należy wykorzystać wiadomości, jakie uzyskali uczniowie z historii i historii literatury, a zwłaszcza z syntezy przeprowadzonej przed egzaminem dojrzałości, co pozwoli ożywić związki korelacyjne między tematyką z dziejów oświaty i myśli wychowawczej a zagadnieniami rozwoju historii kultury i literatury.

Przejście do kolejnego działu programu stanowi naturalną kontynuację poprzedniego zagadnienia i ukazuje przemiany współczesnej oświaty z ich uwarunkowaniem.

Przemiany współczesnej oświaty, a zwłaszcza szkolnictwa, mogą być ilustrowane analizami, jakie zawarte zostały w pracach Czeskawa Kupisiewicza: "Przemiany edukacyjne w świecie" oraz "Paradygmaty i wizje reform oświatowych", a także publikacjami stanowiącymi wyniki prac Komitetu Ekspertów do Spraw Edukacji Narodowej. Przydatne w tym temacie są także fragmenty tekstów J. Piageta "Dokąd zmierza edukacja" oraz trzech raportów, których omówienie znajduje się w pracy Cz. Kupisiewicza "Przemiany edukacyjne w świecie". Z lektury tych tekstów i ich analizy wyłoni się wizja edukacji przyszłości, którą mogą konkretyzować propozycje Komitetu Ekspertów i decyzje dotyczące rozwoju oświaty w Polsce i innych krajach.

Interesująca dla młodzieży licealnej jest zawsze współczesna myśl naukowa w każdym z poznawanych przedmiotów, w pedagogice prezentować ją będą wymienione już prace Czesława Kupisiewicza oraz Bogdana Suchodolskiego i Ireny Wojnar.

Życie i twórczość B. Suchodolskiego stanowi także odrębne zagadnienie w dziale "Sylwetki wybitnych pedagogów", a lektura fragmentów takich prac, jak: "Kim jest człowiek", "Wychowanie i strategia życia", "Trzy pedagogiki" czy "Model wykształconego Polaka" zapozna uczniów nie tylko z podstawowymi tematami i tezami poglądów pedagogicznych Suchodolskiego, ale także z przykładem rozwoju współczesnej myśli pedagogicznej. Fragmenty prac Ireny Wojnar: "Estetyka i wychowanie", "Perspektywy wychowawcze sztuki", "Estetyczna samowiedza człowieka" ukażą młodzieży rolę sztuki i estetyki w wychowaniu i pozwolą lepiej zrozumieć ścisłą więź wychowania z kulturą i sztuką.

Tematyka współczesnej działalności naukowej i pedagogicznej żywo interesuje młodzież, dlatego obok informacji o ośrodkach myśli pedagogicznej w Polsce oraz analizie prac wymienionych wybitnych pedagogów wskazane jest nawiązanie do ośrodków i znanych specjalistów w środowisku akademickim regionu szkoły. Warto wybrać i omówić z uczniami fragmenty wartościowych prac, scharakteryzować działalność oświatową i poglądy znanych i cenionych pedagogów z tych uczelni, do których kandydować będą absolwenci liceum.

Z wyborem kierunku studiów i zawodu łączy się kolejne zagadnienie - droga do zawodu nauczycielskiego, które obok propozycji adresowo-tematycznej ukazuje wartości społeczne i kulturowe zawodu nauczycielskiego, pozwala odwołać się do tradycji nauczycielskiej i oświatowej w kulturze polskiej i wskazać cenne przykłady pedagogicznej aktywności w osobach znanych młodzieży z literatury, historii czy dziejów sztuki narodowej. Naturalnym będzie także nawiązanie do lokalnych przykładów znanych nauczycieli w środowisku szkoły. Droga do zawodu nauczycielskiego to nie tylko kolejny temat, ale także jeden z celów programu pedagogiki i innych zajęć przewidzianych w profilu pedagogicznym.

Zajęcia o tej tematyce powinny więc mieć charakter podsu-

mowujący i zbierający doświadczenia edukacyjne nie tylko tego przedmiotu, ale całej edukacji w profilu pedagogicznym. Będzie to trudne, ale podstawowe zadanie kształcące i wychowawcze.

Podobnie jak w klasie III, końcowym zagadnieniem jest omówienie sylwetek wybitnych pedagogów. Program proponuje cztery: J. Korczaka, A. Kamińskiego, M. Grzegorzewskiej i B. Suchodolskiego. Ich życie, działalność zawodowa i naukowa mają trwałe miejsce w polskiej oświacie, nauce i kulturze. Poznanie życia i pracy, a także uznawanych wartości i postaw moralnych tych wybitnych pedagogów spełni nie tylko poznawczą, ale także wychowawczą funkcję w realizacji programu profilu pedagogicznego.

Warto zwrócić uwagę, że postawa pedagogiczna oraz wierność ideałom nie jest sprawą łatwą, a wybitny wychowawca spotkać się może z niechęcią, a nawet prześladowaniem. Tragiczny los i postawa Korczaka są tego znanym wyrazem, ale także inni wybitni wychowawcy doznali wielu krzywd /Kamiński, Nawroczyński/.

Realizacja bogatej i złożonej tematyki pedagogicznej nie jest sprawą łatwą. Wymaga wnikliwego przeanalizowania i zaplanowania z uwzględnieniem wartości, jakie wnieść może realizowany równoległe program psychologii, a także realizacja historii, języka polskiego, muzyki czy plastyki. W treściach tych przedmiotów występuje wiele zagadnień, które ilustrują ogólne problemy pedagogiki i konkretyzują na przykładach wiele zagadnień. Drugim źródłem konkretnych ilustracji jest praca uczniowska z klasy II i III, a także wakacyjna po klasie III. Znając program i miejsce praktyk, nauczyciel pedagogiki może dokładnie przewidzieć, jakie doświadczenia lub nawet obserwacje uczniów będą mu pomocne w realizacji planowanych zagadnień. W procesie realizacji programu należy wykorzystać aktywność uczniów, ich własne doświadczenia i wyniki obserwacji. Najlepiej spełnić mogą te zadania metody dyskusji, pogadanki, a także formy seminaryjne podsumowywane wykładem o charakterze systematyzującym. Przy tematach bardziej teoretycznych wykład może być pożyteczny dla wprowadzenia podstawowych informacji i zasygnalizowania problemów do rozważań i dyskusji w klasie.

Warto także stosować pracę w grupach, gdyż wiele tematów nadaje się do przedyskutowania i analizy w grupie, by następnie przedstawić je całej klasie.

W procesie realizacji programu nie wystarczy tradycyjna dydaktyka z rozbudowanym systemem kontroli. Potrzebne jest jeszcze zainteresowanie i zapal młodzieży, rozwijany i wzbogacany w toku dyskusyjnych i innych aktywnych form oraz metod nauczania.

Proces realizacji programu pedagogiki powinien być żywą ilustracją celów, współczesnych zasad i metod pedagogicznych. Treści tematów należy ilustrować przykładami z praktyki pedagogicznej, wykorzystując w tym celu praktykę uczniów w odpowiednich placówkach, a także system pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły.

W wyniku realizacji programu uczniowie nie tylko powinni zdobywać wiedzę o problemach pedagogicznych, ale także dzięki niej, by rozwijały się w nich zainteresowania i zamiłowania wychowawcze, samokształceniowe i nauczycielskie. W tym celu proces kształcenia powinien przebiegać w sposób możliwie najbardziej aktywny, wielostronny, z wykorzystaniem metod dyskusyjnych i seminaryjnych, wspieranych pogadanką i problemowym wykładem. Interesujące ujęcie tematów lekcyjnych, liczne przykłady, wskazywanie nie tylko teoretycznych wartości zagadnienia, ale także ich walorów praktycznych dla każdego uczestnika procesu - mogą spełnić podstawową funkcję w realizacji programu, by w toku nauczania kształtowały się także nowe edukacyjne wartości i postawy.

Zadaniem profilu pedagogicznego jest bowiem, obok przekazu wiedzy, kształtowanie postaw wychowawczych młodzieży, rozbudzanie zainteresowań pedagogicznych i aktywności edukacyjnej. Realizacja wielu tematów spełnić powinna cztery warunki: zapoznać młodzież z zagadnieniem, wskazać możliwość jego wykorzystania we wzbogaceniu własnej edukacji, przygotować do prowadzenia edukacji innych, rozbudzać zainteresowania działalnością wychowawczą i kulturą pedagogiczną.

Pedagogika, podobnie jak psychologia, jest nowym w szkole średniej przedmiotem, nowy jest cały profil pedagogiczny i dlatego wymaga starannego podejścia, by wprowadzone wartości

mogły się rozwinąć, być atrakcyjne i żywe, by przynosiły uczniom zadowolenie z ich poznawania, a szkole i nauczycielowi uznanie z uzyskanych rezultatów.

Dla realizacji programu przygotowane zostaną odpowiednie materiały dydaktyczne: przede wszystkim poradnik metodyczny dla nauczycieli z propozycjami planu dydaktyczno-wychowawczego, a także z przykładami ujęć trudniejszych tematów; podstawowym materiałem dla uczniów będzie podręcznik pedagogiki dla liceów ogólnokształcących oraz wybór tekstów pedagogicznych. Profil pedagogiczny jest nowym rozwiązaniem programowym w liceum ogólnokształcącym, brak doświadczeń należy równoważyć twórczym podejściem do realizacji zadań tego przedmiotu, a własne doświadczenia i propozycje upowszechniać w czasopismach pedagogicznych.

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
Instytut Programów Szkolnych

PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
PSYCHOLOGIA

warszawa 1989
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez Ministra Edukacji Narodowej w dniu 2 marca 1989 r. do realizacji w liceach ogólnokształcących od roku szkolnego 1989/90 w klasie III i od 1990/91 w klasie IV.

Autorem programu jest prof. dr hab. Ziemowit Włodarski, w Instytucie Programów Szkolnych zredagowano tekst w formie dokumentu programowego i opatrzonego uwagami o realizacji.

Program analizował i przedstawił do aprobaty Ministra Edukacji Narodowej zespół w składzie: prof. dr hab. Jan Bogusz - przewodniczący, doc. dr hab. Czesław Banach, dr Jadwiga Chylińska, prof. dr hab. Kazimierz Denek, prof. dr hab. Tadeusz Lewowicki, mgr Dorota Masiewicz, doc. dr hab. Józef Pókturzycki, dr Wiesław W. Szczyński, prof. dr hab. Włodzimierz Szewczuk, mgr Wiesława Tejchma, doc. dr Eugenia Anna Wesołowska, prof. dr hab. Ryszard Wiśniewski, prof. dr hab. Ziemowit Włodarski.

Recenzentami programu byli: doc. dr hab. Czesław Banach, doc. dr hab. Barbara Karolczak-Diernacka, prof. dr hab. Zofia Krzysztozek, prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski.

W realizacji programu wykorzystano także opinie dyrektorów i nauczycieli liceów ogólnokształcących, w których wprowadzono klasy o profilu pedagogicznym: mgra Franciszka Daczewskiego z Warszawy, mgra Mieczysława Fokta z Nawy Mazowieckiej, mgr Barbary Iwanowskiej z Warszawy, mgr Urszuli Jurgi z Łodzi, mgr Zofii Krupy z Warszawy, mgr Barbary Kumor ze Zwolenia, mgr Stanisława Lichwała z Łodzi, mgr Jadwigi Martyniak z Warki i mgr Kazimierza Orchowskiego z Warszawy.

Cele kształcenia i wychowania

Program psychologii traktuje o sprawach szczególnie ważnych dla rozwoju człowieka, uwzględnia przede wszystkim rozwojowe potrzeby adresatów treści - rozbudzonych intelektualnie młodych ludzi w okresie dorastania. Ma pomóc im w konfrontowaniu ogólnych idei z działalnością społeczną w ocenie i poszukiwaniu własnego miejsca w świecie, w poznaniu własnej podmiotowości i rozumieniu siebie i innych ludzi.

Celem zajęć jest:

1/ dostarczenie wiedzy ułatwiającej skuteczne i konsekwentne kierowanie własnym rozwojem /sztuka dokonywania trafnych wyborów i jak najpełniejszego realizowania własnych możliwości rozwojowych/;

2/ dostarczenie wiedzy ułatwiającej dostrzeganie własnego miejsca w świecie, z uwzględnieniem przyjmowanych ideałów i celów wychowawczych oraz własnych predyspozycji;

3/ dostarczenie wiedzy ułatwiającej kontakty międzyludzkie i sprawne pełnienie podstawowych ról społecznych;

4/ wzbudzenie zainteresowania dzieckiem i zmiłowania do kontaktów z nim, zainteresowania rozwojem i jego determinantami ze szczególnym uwzględnieniem roli oddziaływań pedagogicznych;

5/ wprowadzenie w ogólną problematykę psychologii, zainteresowanie przedmiotem, ułatwienie korzystania z lektur;

6/ rozwijanie orientacji podmiotowej i tendencji samowycenowawczych;

7/ kształtowanie humanistycznej wrażliwości na sprawy innych ludzi

Treści kształcenia i wychowania

Treści programowe zgrupowane są w trzech działach. Pierwszy z nich zawiera informacje służące młodemu człowiekowi do znalezienia odpowiedzi na pytania: kim jest, kim może być i od czego zależy, kim będzie. Dział drugi dotyczy społecznej natury człowieka. Trzeci traktuje o roli oddziaływań pedagogicznych w rozwoju człowieka.

Układowi treści nadano formę dialogu młodego człowieka z psychologiem. Wyraża to ideę dyskusyjnego omawiania treści i bezpośredniego nawiązywania do pytań nurtujących młodzież.

Prowadzący zajęcia powinien umiejętnie kierować dyskusją, sygnalizować problemy i wyjaśnienia z dziedziny psychologii, poddawać je dyskusji i objaśniać nieznanne lub nieprawidłowo interpretowane hasła i zjawiska. Odpowiedzi w postaci tez nie powinny zawierać dogmatycznych rozstrzygnięć, a ukazywać różne stanowiska i wszechstronnie naświetlać problemy z odesłaniem do dostępnych źródeł informacji. Należy kłaść nacisk szczególnie na informacje najbardziej użyteczne, potrzebne w życiu oraz w praktyce pedagogicznej i wychowawczej. Powinno się uczyć prawidłowego, zdrowego traktowania siebie w świecie swego środowiska społecznego, kształtowania umiejętności samokreacji i samorozwoju oraz wolnego od przesądów i błędnych przekonań widzenia innych ludzi, a nie szczegółów teorii czy technik diagnostycznych. Wyjątkową wagę ma rozbudzenie zainteresowania stającym się człowiekiem i pasji wychowawczych oraz dydaktycznych.

DZIAŁ I - do realizacji w klasie III /łącznie 36 godzin/

Kim jestem? Kim mogę być? Od czego zależy, kim będę?

1. Jestem człowiekiem / 4 godziny/
 - A. Wyjątkowe właściwości człowieka jako gatunku.
 - B. Wspólne ludziom prawidłowości psychologiczne - prawidłowości rozwojowe.
 - C. Każdy człowiek jest inny, różnice indywidualne, człowiek jako podmiot /ja przyczyną zdarzeń, odpowiedzialność za realizację zadań, za własny rozwój/ permanentne stawianie się /ciągłość rozwoju, rozwój zależy od wybranych celów i środków/.

2. Kim jestem w danym momencie? /4 godziny/
 - A. Podobny jestem do rówieśników /charakterystyka okresu dorastania/.
 - B. Różnię się jednak od każdego z nich /zakres różnic indywidualnych występujących w okresie dorastania. Konieczność samopoznania swych silnych i słabych stron w celu samokorekcji i samorozwoju./.

3. Czy można poznać samego siebie? /8 godzin/

- A. Spróbujmy sobie w tym pomóc /Sposoby i granice poznania samego siebie. Jak rozwijać umiejętność refleksji i otwartego, wolnego od narzuconych lub potocznych opinii myślenia o sobie i innych, samorefleksja, "wgląd" w siebie, unikanie powierzchownych wniosków, ustosunkowanie się do oczekiwań rodziny./.
- B. Użyteczność kontaktów z psychologiem - podstawowe zasady i różnorodność metod psychologicznych /ocena temperamentu, pamięci, inteligencji, zainteresowań, zdolności specjalnych, osobowości/, psychologiczna pomoc. Wiedza "zimna" i "gorąca" a prawda o człowieku.

4. Kim byłem? /4 godziny/

- A. Masz na swoim koncie długą drogę rozwoju /charakterystyka rozwoju zachodzącego w poprzednich okresach/.
- B. Jesteś jeszcze w trakcie stawania się /charakterystyka osiągnięć rozwojowych młodego człowieka w trakcie dorastania/.

5. Kim będę? Kim człowiek może być? /9 godzin/

- A. Dalszy bieg ludzkiego życia - granice rozwoju czy rozwój bez granic. /Dynamika rozwoju możliwości umysłowych w czasie, rola samorozwoju, co to jest osobowość dojrzała, znaczenie wzorów osobowościowych, nadawanie wzorów, zdrowie i higiena psychiczna - podstawowe informacje./.
- B. Różnorodność dróg życiowych /różnice indywidualne w biegu ludzkiego życia, postawy rodzicielskie, rodzina jako czynnik rozwoju i możliwe źródła zaburzeń u dziecka: choroby sieroczej, nerwicy, agresji, chorób psychicznych/.

6. Od czego zależy, kim będę? /7 godzin/

- A. Potrzeby człowieka, warunki optymalnego funkcjonowania, czynniki hamujące rozwój i prawidłowe funkcjonowanie /prawidłowe i zaburzone środowisko wychowawcze/.
- B. Podstawy psychicznego działania: dziedziczność,
otoczenie,
aktywność własna.
- C. Własna odpowiedzialność i własny wpływ /kształcenie zawodowe, samowychowanie, realizacja własnych możliwości/.

DZIAŁ II - do realizacji w klasie IV /łącznie: dział II i III
- 56 godzin/

Żyje wśród ludzi.

7. Jako człowiek kontaktuję się z innymi. /8 godzin/

- A. Różnorodność i specyfika środowisk /rodzina, szkoła, grupy formalne i nieformalne/.
- B. Kontakty społeczne, porozumiewanie się /komunikacja, język w różnych grupach, łatwość, trudność w porozumiewaniu się, komunikacja werbalna i niewerbalna, co to jest otwarta, partnerska komunikacja i jak ją osiągać/.
- C. Pozycja w grupie, wychowawcze oddziaływania różnych grup.

8. Mam kłopoty: nie rozumieją mnie inni. /6 godzin/

- A. Rodzaje i przyczyny trudności w kontaktach społecznych.
- B. Emocje i motywacje a spostrzeganie społeczne /"pierwsze wrażenie", własne motywacje a działania społeczne, dostrzeganie cudzych właściwości i problemów a gotowość do zachowań prospołecznych/.
- C. Rozumienie siebie a rozumienie innych, jak wyzbyć się egocentryzmu w interakcjach społecznych.

9. Co ułatwia wzajemne rozumienie? /2 godziny/

- A. Poznanie motywów własnego działania.
- B. Poznanie motywów działania innych.

10. Dlaczego człowiek nie ma pełnej swobody? /2 godziny/

- A. Pewne ograniczenia wynikają z faktu, że człowiek jest istotą społeczną.
- B. Niektóre ograniczenia przynoszą korzyści jednostce.
- C. Różnorodność systemów wartości a granice swobody w ich wyborze.
- D. Obowiązujące normy społeczne i wartości ogólnoludzkie.
- E. Kwestia odpowiedzialności za siebie i innych.

11. Ludzie pełnią różne role społeczne. /4 godziny/

- A. Ty także pełnisz określone role i przygotowujesz się do pełnienia nowych ról /rola syna - córki, brata - siostry, ucznia, role koleżeńskie, role rodzicielskie, role nauczycielskie, role związane z pracą zawodową, role małżeńskie/.

- B. Wywiązywanie się z podjętych ról nie zawsze jest łatwe /społeczne oczekiwania co do sposobu realizacji ról, wychowawcze znaczenie właściwego wywiązywania się z roli rodzica, małżonka, nauczyciela/.

12. Na co człowiek może mieć wpływ? /2 godziny/

- A. Kształtowanie samego siebie.
B. Oddziaływanie na innych.
C. Współtworzenie świata.

DZIAŁ III - do realizacji w klasie IV

Człowiek jako wychowawca i nauczyciel.

13. Odpowiedzialność. /2 godziny/

- A. Odpowiedzialność za siebie a odpowiedzialność za innych. Wolność jednostki i granice skuteczności oddziaływania na innych.
B. Odpowiedzialność za innych a pełnione role społeczne /rodziców, nauczyciela, rodzeństwa i współobywatela/.

14. Wychowanie a rozwój człowieka. /10 godzin/

- A. Od czego zależy rozwój jednostki /cechy wrodzone, własna aktywność, środowisko, oddziaływania dydaktyczno-wychowawcze/.
B. Optymalizacja rozwoju jako główny cel działalności pedagoga /oddziaływania korzystne i niekorzystne, znaczenie poznania wychowanka, jego możliwości i zdolności, jego cech indywidualnych, stałej obserwacji jego rozwoju. Nauczanie i wychowanie czynnikami rozwoju./.

15. Sytuacje dydaktyczno-wychowawcze. /8 godzin/

Analiza sytuacji dydaktyczno-wychowawczych i ich specyfika.

- A. Sytuacje trudne /przeszkoda, konflikt, frustracja, stres, kryzys/ i ich przezwyciężanie /podejście zadaniowe i niezadaniowe, mechanizmy obronne osobowości/.
B. Społeczny kontekst wychowania /interakcje: wychowawca -

- wychowanek, wychowanek - wychowanek; wychowanie nie jest procesem jednostronnym/.

16. Psychologia o uczeniu się i nauczaniu. /12 godzin/

- A. Zarys psychologicznej problematyki uczenia się, zjawiska wpływające na uczenie się /Właściwości ucznia: różnice indywidualne, zdolności ogólne i specjalne, nastawienie, aspiracje, motywy uczenia się. Właściwości sytuacji: czynniki poprzedzające, towarzyszące i następujące po uczeniu się. Warunki zewnętrzne, sposoby zapamiętywania, powtarzania, organizowanie treści, zjawisko "przeuczenia", aktywność osoby uczącej się, rola wzmocnień i informacji o wynikach./.
 - B. Zarys psychologicznej problematyki nauczania, czynniki ważne w nauczaniu, rola aktywizowania poznawczego ucznia, zachęcania do organizowania treści i samodzielnego dochodzenia do stwierdzeń, cechy nauczyciela, znaczenie poczucia odpowiedzialności, indywidualnego traktowania uczniów, wrażliwości pedagogicznej, kompetencji, kwalifikacji moralnych, autorytetu, życzliwości, metody pracy nauczyciela, styl kierownia. /Nauczanie nie może być traktowane wyłącznie jako podawanie wiedzy./
 - C. Rozwojowe zmiany w uczeniu się /rozwojowe właściwości uczenia/.
1. Prawidłowości rozwojowe psychologii dzieci i młodzieży.
 2. Indywidualne różnice w rozwoju, czynniki oddziaływające na rozwój /dziedziczność, otoczenie, własny wpływ/.
 3. Człowiek jako podmiot odpowiedzialny za własny rozwój.
 4. Potrzeby człowieka, zaspokojenie i niezaspokojenie potrzeb a rozwój.
 5. Warunki prawidłowego rozwoju w rodzinie i czynniki hamujące rozwój.
 6. Postawy rodzicielskie i ich wpływ na kształtowanie rozwoju dziecka.
 7. Potoczna a psychologiczna wiedza o człowieku.
 8. Ogólne informacje o procesach poznawczych, osobowość, zdolności, zainteresowania, motywacje i emocje.
 9. Źródła zaburzeń osobowości i psychiki. Znaczenie i rola wychowania i nauczania w przeciwdziałaniu zaburzeniom.
 10. Upośledzenie umysłowe a choroba psychiczna. Zdrowie psychi-

czne i higiena psychiczna. Psychiczne potrzeby dziecka upośledzonego umysłowo.

11. Sytacje trudne i mechanizmy obronne.
12. Rola i znaczenie pomocy psychologicznej.
13. Interakcje społeczne /grupy, pozycja w grupie, wychowawcza rola grup/.
14. Normy i ich znaczenie w życiu społecznym.
15. Role społeczne /społeczne oczekiwania a realizacja, trudności w podejmowaniu ról i ich odgrywaniu, wychowawcze znaczenie ról/.
16. Spostrzeganie społeczne /rola emocji i motywacji/.
17. Komunikacja i porozumiewanie się /komunikaty werbalne i niewerbalne, zasady bezkonfliktowego komunikowania się, partnerski styl porozumiewania się/.
18. Kontakty międzyludzkie - ich ułatwianie, zachowania prospołeczne.
19. Wolność, odpowiedzialność, wpływ.
20. Interakcje i oddziaływania wychowawcze.
21. Rola poznawania wychowanke, respektowanie podmiotowości i indywidualizacja w działaniach pedagogicznych.
22. Zasady i metody uczenia się, usprawnianie uczenia się poprzez opanowanie efektywnych technik organizowania materiału; zapamiętywania i powtarzania wiadomości, rola warunków zewnętrznych.
23. Efekty uczenia się a możliwości, zdolności, motywacje, nastawienie, aspiracje.
24. Psychologiczna problematyka nauczania - właściwości i postawy nauczyciela, wzmocnienia, informacje o wynikach, ocenianie:

U m i e j e t n o ś c i

W procesie realizacji programu psychologii oraz przy wykorzystaniu doświadczeń praktyk uczniowskich kształtować się powinny u uczniów klas o profilu pedagogicznym umiejętności psychologiczne przydatne w działalności oświatowej i wychowawczej.

1. Kierowanie w coraz szerszym zakresie własnym rozwojem przez samopoznanie, autorefleksję oraz samodoskonalenie swego charakteru i podejmowanych decyzji.

2. Umiejętność analizowania w kategoriach psychologicznych własnych i cudzych motywów postępowania.

3. Umiejętność stosowania partnerskiego stylu komunikowania się w celu wzajemnego zrozumienia.
4. Stosowanie psychologicznych metod zwiększania umiejętności współżycia z ludźmi, gotowość do działań prospołecznych.
5. Umiejętność wyboru i wchodzenia w role społeczne związane z realizacją zadań wychowawczych i oświatowych.
6. Umiejętność nawiązywania kontaktu z dzieckiem, prowadzenie zajęć z dziećmi i młodzieżą.
7. Umiejętność odróżniania korzystnych i niekorzystnych dla stymulowania rozwoju dziecka czynników występujących w toku realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego.
8. Umiejętność praktycznego stosowania efektywnych technik i metod organizacji uczenia się.
9. Umiejętność zindywidualizowanego podejścia do dziecka, akceptacji jego odrębności.
10. Umiejętność aktywizowania uczniów, wzbudzanie zaciekawienia, doboru i stosowania różnych sposobów przekazywania wiedzy i doświadczeń.
11. Umiejętność oceniania pracy ucznia - nie tylko efektów tej pracy, lecz także włożonego wysiłku.
12. Umiejętność stosowania wzmocnień i udzielania stałej zwrotnej informacji o wynikach.

Kształtowanie systemu wartości i postaw

W toku realizacji tematyki psychologicznej, wykonywania zadań praktycznych oraz nabywania podstawowych umiejętności z zakresu psychologii - kształtuje się także system wartości i postaw humanistycznych uczniów klas o profilu pedagogicznym.

Jednym z naczelnych zadań szkoły współczesnej jest stworzenie uczniowi warunków dla możliwie najdokładniejszego poznania własnej osoby. Człowiek, który nie zna siebie, staje się nierozwiązalnym problemem, nie tylko dla otoczenia, ale przede wszystkim dla siebie samego. Jednakże realizacja programu psychologii powinna dostarczyć nie tylko naukowych przesłanek poznawania siebie, ale także ukształtować odpowiedni system wartości i postaw dotyczący człowieka i jego działalności w szybko zmieniającym się świecie.

System ten powinien stanowić integralny element światopo-

glądu naukowego przyszłego nauczyciela-wychowawcy oraz obejmować takie wartości i postawy, jak:

- humanizm socjalistyczny i wrażliwość na dobro człowieka, zrozumienie innych ludzi, gotowość i współdziałanie w urzeczywistnianiu wspólnych wartości,
- poczucie odpowiedzialności za swoje decyzje i za innych ludzi, z którymi tworzy ludzką społeczność,
- gotowość do doskonalenia swego charakteru przez dążenie do coraz lepszego poznawania prawdy o człowieku, a także podejmowanie działań w tworzeniu nowych wartości określających godność i wolność jednostki ludzkiej w świecie, który jest dobrem wspólnym całej ludzkości.

Rozwijanie samodzielności i własnej aktywności w podejmowaniu i rozwiązywaniu problemów nie tylko edukacyjnych sprzyjać powinno kształtowaniu postaw prawdziwie humanistycznych i wartości właściwych świadomym swych zadań przyszłych nauczycieli i wychowawców.

Zagadnienia związane z realizacją programu

Program psychologii stanowi próbę zaprezentowania uczniom wiedzy psychologicznej w ramach oddzielnego przedmiotu. W klasie II liceum zagadnienia psychologiczne zawarte są także w treściach przedmiotu wybrane zagadnienia z pedagogiki i psychologii jednak program psychologii różni się od programu wybranych zagadnień... zarówno zakresem, jak i doбором tematów.

Głównym zadaniem programu nauczania psychologii jest skuszenie młodzieży pomocą w:

- objaśnianiu nurtujących ją kwestii,
- ukierunkowywaniu spostrzeżeń,
- rozwijaniu myślenia o człowieku i jego życiu psychicznym,
- wzbogacaniu percepcji zjawisk społecznych.

Wiedza psychologiczną może być pomocna w kierowaniu własnym rozwojem, podejmowaniu decyzji i zadań, w kontaktach z ludźmi. Istotne jest również, że podmiot, do którego adresowane są treści programowe, to młody człowiek, będący w przededniu wybrania własnej drogi życiowej, założenia rodziny. Dlatego też

informacje o rozwoju, dziecku, wychowaniu, rodzinie służą nie tylko wyjaśnianiu, ale także mają przygotować do pełnienia ról rodziców i wychowawców. Wiedza o procesie uczenia się i nauczania, adresowana do uczniów klas o profilu pedagogicznym, ma uświadomić im złożoność zjawisk, od których zależy efektywne zdobywanie funkcjonalnych informacji oraz społeczne znaczenie postaw i zachowań.

Proponowany przydział godzin lekcyjnych na poszczególne działy /dział I - 36 godzin, dział II - 24 godziny, dział III - 32 godziny/ oraz propozycja godzin na realizację kolejnych tematów - to średnie wielkości, które prowadzący może zmienić zależnie od konkretnych możliwości i potrzeb w toku realizacji programu.

W toku nauczania należy uwzględnić fakt, iż uczniowie odbyli już wstępny kurs nauczania tego przedmiotu w klasie II, gdyż psychologia była częścią składową wybranych zagadnień z pedagogiki i psychologii. Należy więc oczekiwać, iż uczeń, przystępujący do poznawania przedmiotu w klasie III, będzie już miał informacje o rozwoju człowieka i czynnikach wpływających na ten rozwój, o znaczeniu wychowania i socjalizacji, o osobowości, o potrzebach człowieka i hierarchii potrzeb w różnych fazach rozwoju, a także o systemie wartości. W realizacji działu II można oprzeć się na zdobytej już przez młodzież wiedzy o spostrzeganiu ludzi i komunikacji, o empatii, o sytuacjach trudnych i konfliktowych. W ramach wybranych zagadnień... zaprezentowane też zostały informacje o obrazie samego siebie, o samoakceptacji, o rozumieniu siebie, o własnych motywacjach, postawach i wewnętrznych konfliktach, a także o wychowaniu, jego celach i ideałach, o zasadach skutecznych oddziaływań, o formach i metodach wychowania, o samowychowaniu. Uczniowi nie powinna być obca podstawowa wiedza o uczeniu się, jego organizacji, o prawidłowościach uczenia się, o skutecznych technikach zdobywania, gromadzenia i przetwarzania informacji. Zaprezentowane zostały również sprawy dotyczące procesów psychicznych i możliwości ich samokształtowania: motywacji, zagadnień dotyczących nauczania, środowisk wychowawczych, psychologii grupy, społeczna i psychologiczna charakterystyka rodziny, szkoły. W realizacji działu I pomocne będzie wiedza, jak dbać o własny

rozwój, poznawanie siebie, potrzeb, zainteresowań, radzenia sobie z frustracją, agresją, lękiem, poznanie metod samokontroli i planowania własnego rozwoju.

W programie psychologii materiał zgrupowano w trzech kolejnych działach: dział I ma ukatwić stawianie pytań, wspólne poszukiwanie odpowiedzi na nurtujące kwestie - kim jestem, kim mogę być; dział II określa charakter stosunków międzyludzkich i trudności interpersonalnych; dział III stanowi próbę psychologicznego przygotowania młodego człowieka do podjęcia roli rodzica, wychowawcy, nauczyciela. Zakres wiedzy zawartej w programie jest więc bardzo szeroki, treści są liczne i różnorodne. Jednak najistotniejsze w realizacji jest stworzenie takich warunków, które umożliwiłyby osiąganie założonych celów. Program psychologii powinien się różnić od programów innych przedmiotów właśnie tym, że celem jego realizacji zasadniczo nie jest nabycie przez uczniów wiedzy, lecz przede wszystkim określonego sposobu myślenia, gotowości do pewnych zachowań, ukształtowanie społecznie pożądaných postaw. Wiedza, przekaz informacji jest tylko drogą do osiągnięcia tego nadrzędnego celu. Dlatego wykładowcy przedmiotu nie są zobowiązani do sztywnego trzymania się podanego schematu zajęć, powinni raczej dostosowywać zajęcia do zaobserwowanych oczekiwań i potrzeb uczniów. Nie znaczy to, że należy zrezygnować z całych działów, czy większych partii materiału, lecz można zrezygnować z podania pewnych teorii, zastąpić je innymi lub też przeciwnie: rozszerzyć zakres tematyki o to, co w danym przypadku może być potrzebne i korzystne. Podstawą dla działań nauczyciela niech będą zamierzane efekty: ukształtowanie humanistycznej wrażliwości, gotowości do samorozwoju i samowychowania, umiejętność obserwacji i oceny samego siebie, podejmowania ważnych życiowo decyzji i zadań, łatwość kontaktów z innymi ludźmi, radzenie sobie z konfliktami interpersonalnymi, rozumienie procesów zachodzących w rodzinie, ważnych w wychowaniu dziecka. Są to efekty w znacznym stopniu jakościowe i nie można ściśle ich zmierzyć po zakończeniu nauczania treści programowych. Takie nauczanie byłoby sprzeczne z założeniami programu. Podczas dyskusji i rozmów z uczniami nauczyciel być może zorientuje się, na ile zmieniło się czy ukierunkowało myślenie i spostrzeganie młodzieży, na

ile potrafią radzić sobie z problemami, których dotychczas nie rozumieli czy nie byli w stanie rozwiązać. Gotowość do pewnego typu myślenia - samodzielnego, krytycznego, ale zarazem rozumiejącego siebie i innych - a także do pewnych zachowań, odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji i zadań społecznych, zaczątków świadomości rodzicielskiej i wychowawczo-pedagogicznej - oto efekty, które powinniśmy osiągać.

Nie sposób nie wspomnieć tu o wyjątkowej i trudnej roli nauczyciela tego przedmiotu. Oprócz głębokiej wiedzy musi odznaczać się on przede wszystkim umiejętnością dobrego kontaktu z młodzieżą, przyjaznym, szczerym, pozbawionym dystansu stosunkiem do niej. Musi umieć rozmawiać z uczniami i słuchać ich. Jest to zadanie niewątpliwie trudne, czas do realizacji przedmiotu krótki, dlatego też zamierzone cele można osiągnąć tylko przy bardzo dobrym kontakcie z klasą i dobrym wzajemnym rozumieniu.

Zajęcia powinny być możliwe różnorodne, dobór metod i form zależy od możliwości i potrzeb, nie ma tu ograniczeń - jedynie przekaz wiedzy w formie wykładów jest niewskazany. Zwykle lekcje będą miały formę dyskusji, może być albo rozmowa z całą klasą, albo opracowywanie zagadnień w grupach, a później wspólne omawianie wniosków. Potrzebne są "wyjścia" poza szkołę, np. dla nawiązania kontaktów z małymi dziećmi. Bardzo wskazane są spotkania ze specjalistami psychologami, praktykami i rozmowy z nimi.

Sposobem kontroli nabytych umiejętności jest zasadniczo tylko poznanie ucznia. Młodzież zainteresowana tematem, szanująca i akceptująca wykładowcę, darząca go sympatią i zaufaniem będzie chętnie przekazywać mu własne przemyślenia, nawet zwierzać się ze swoich problemów i sposobów ich rozwiązania. Jeśli styl myślenia i patrzenia na siebie i świat będzie się mieścił w ramach zdrowego funkcjonowania psychicznego, jeśli prezentowane postawy będą świadczyć o satysfakcjonującym radzeniu sobie w różnych sytuacjach życiowych - wtedy cel będzie osiągnięty. Efektem ma być uzyskanie większych szans i możliwości na przyszłość, a osiąga to się przez ukierunkowanie i wzmocnienie pożądaných postaw i działań.

Zostaną opracowane materiały dydaktyczne do realizacji programu w formie podręcznika. Można także zaproponować jako książ-

ki pomocnicze następujące tytuły: H. Rylke i in. "Ja i inni". Warszawa 1987 WSiP, Z. Pietrasiński "Sam sięgaj do psychologii". Warszawa 1986 WSiP /szczególnie przydatna w realizacji działu I/, L. Grzesiuk, B. Trzebińska "Jak ludzie porozumiewają się". Warszawa 1978 NK /dział II/, A. Gurycka "Przeciw nudzie. O aktywności". Warszawa 1987 NK, K. Jankowski "Nie tylko dla rodziców". Warszawa 1983 NK /obie książki do działów I i III/, J. Kozielecki "Koncepcje psychologiczne człowieka". Warszawa 1980 PIW /dział I/, J. Mellibruda, "Ja, Ty, My". Warszawa 1980 NK /działy I i II/ oraz dwie pozycje pomocne w nauczaniu III działu: T. Tomaszewski "Z pogranicza psychologii i pedagogiki". Warszawa 1970 PZWS i Z. Włodarski "Psychologiczne prawidłowości uczenia się i nauczania". Warszawa 1976 WSiP. Z wyżej wymienionych opracowań mogą też korzystać uczniowie, ale po wyjaśnieniu wprowadzającym nauczyciela.

Książka pomocnicza "Ja i inni" stanowi materiał bardzo przydatny do nauczania psychologii, gdyż jest podręcznikiem napisanym przez praktyków i adresowanym do młodego czytelnika, może być pomocna w rozumieniu własnej podmiotowości. Książka ta stanowi materiał pomocniczy dla klasy II, ale także może być wykorzystana dla powtórzenia i utrwalenia zagadnień w klasach III i IV.

Obok materiałów drukowanych źródłem wiedzy o rzeczywistości psychologicznej i wychowawczej są praktyki uczniowskie w klasach II i III oraz wakacyjne po klasie III. Obserwacje i doświadczenia uczniów powinny być jak najszerszej wykorzystywane.

Uwagi o wybranych zagadnieniach

W toku realizacji niektórych tematów programu mogą być przydatne następujące sugestie:

W temacie 1. należy zapoznać uczniów z różnicami indywidualnymi podkreślając przy tym własną podmiotowość - swój wpływ na rozwój i odpowiedzialność za ten rozwój. Nawiązać do społecznych przekonań o zewnątrzsterowności /los, fatum - bierna postawa wobec życia/ i wewnątrzsterowności /"człowiek kowalem swego losu" - postawa aktywna, czynna/. Przyjęcie założenia o braku własnego wpływu na bieg zdarzeń jest powodem zaprzestania wysiłków i w efekcie przyczyną niepowodzenia oraz potwierdzenia przekonania o nieprzychylności losu.

Temat 3. zakłada zapoznanie ucznia z metodami poznawania samego siebie oraz uświadomienie, że samoocena kształtuje się pod wpływem środowiska, a adekwatna samoocena ma niebagatelne znaczenie dla funkcjonowania podmiotu. Pewne nieprawidłowe zabiegi wychowawcze zniekształcają ją /m.in. oczekiwania rodziców wobec charakteru i osiągnięć dzieci, nie liczące się z ich realnymi możliwościami, samosprawdzające się przepowiednie w wychowaniu - czyli swoiste wychowawcze etykietowanie, które wywołuje szereg procesów działających tak, że "przepowiednia" ma duże szanse sprawdzenia się/. W punkcie B. - rola i wartość psychologicznej pomocy: metody oceny różnych sfer funkcjonowania psychicznego przedstawiono nie w postaci zapoznawania z technikami diagnozy, ale jako dyskusję o różnych procesach psychicznych i teorii ich badania.

W temacie 5. występuje dynamika rozwoju różnych funkcji psychicznych z podkreśleniem własnego wpływu na ten rozwój. Przy omawianiu zdrowia psychicznego należy zwrócić uwagę na to, czym się różni zdrowie psychiczne od choroby psychicznej /uproszczenie umysłowe a choroba psychiczna, kto jest "psychicznie zdrowy"/.

W temacie 7. uwzględnić trzeba zasady bezkonfliktowej komunikacji, jak dochodzi do braku możliwości porozumienia się w rodzinie, jak przełamywać błędne nawyki komunikacyjne, rozładowywać napięcia. Komunikacja jest nie tylko językowa, ale także pozawerbalna.

W temacie 8. - jak kształtuje się obraz samego siebie - zwrócić trzeba uwagę na rolę ocen otoczenia oraz niezrozumienie siebie jako źródło trudności w kontaktach społecznych.

W temacie 10. wystąpi rola presji wywieranej na podmiot w kierunku przyjęcia i respektowania norm. Przystajanie norm: środowisko wychowawcze, wychowawca jako dostarczyciel wzorów.

W punkcie B. tematu 16. należy zwrócić uwagę na aktywizowanie ucznia, wzbudzanie zainteresowań i samodzielności poznawczej, organizowanie i przetwarzanie informacji. Metody oceny - oceniać należy nie tylko ostateczny efekt, lecz także włożoną pracę: miarą osiągnięć jest porównanie pracy jednego ucznia z resztą klasy /ze względu na zróżnicowane możliwości i zdolności/.

W punkcie C. trzeba wskazać, jak wraz z wiekiem zmieniają się możliwości uczenia się. Osiągnięcie pewnych etapów dojrzałości struktur umysłowych oraz umiejętności psychomotorycznych i społecznych jest warunkiem koniecznym przyswajania i operowania coraz trudniejszymi informacjami. Efekt nauczania zależy nie tylko od zdolności i pilności, ale od wielu czynników biopsychicznych i stworzonych dziecku warunków rozwoju.

ISBN 83-02-04300-1